

КЊИГОВОДСТВЕНИ РАЧУНИ ИЛИ КОНТА

1. ПОЈАМ КЊИГОВОДСТВЕНОГ РАЧУНА

- ❖ Имајући у виду да се целокупна књиговодствена структура базира на **рачунима**, као основним пунктовима евиденције, правилно **дефинисање и избор** ових пунктова су од необичне вредности.
- ❖ Од адекватног третмана и избора рачуна за књижење зависи нормално функционисање целокупног књиговодства у погледу извршавања његових задатака.
- ❖ По једним ауторима се књиговодствени рачун обично дефинише „као двострани преглед на коме се евидентирају промене у вези појединих делова средстава, односно, расхода или прихода“, а по другима – „као детаљан двострани преглед на коме се евидентирају операције извршене са одређеним физичким или правним лицем“.
- ❖ Проф. **Михаило Ковачевић**, истиче да претходне дефиниције имају своје недостатке, а основна је да „у књиговодству не постоје само рачуни средстава и њихових извора, прихода и расхода, него и **организационо-технички** (на пример: прелазни рачуни, рачуни односа финансијског и погонског књиговодства (група 90), технички рачуни (класа 7) и др.“
- ❖ Постоје и друге дефиниције, мање или више детаљне.

2. ОДРЕЂИВАЊЕ НАЗИВА И СТАВЉАЊЕ ОЗНАКА НА КЊИГОВОДСТВЕНОМ РАЧУНУ

- ❖ Са називом књиговодственог рачуна треба да се на **јасан и недвосмислен** начин изрази његова **садржина**.
- ❖ Називи рачуна треба да су што **краћи**, с тим да се при њиховом одређивању не иде на штету **јасности**.
- ❖ Поред тога, јасност и краткоћа назива се у знатној мери олакшавају нумеричким обележавањем рачуна, која се обавља распоредом рачуна у уже (**групе**) и шире рачунске целине (**класе**) у оквиру контног плана, као заокруженог система рачуна.
- ❖ Осим назива, на књиговодственим рачунима се сусрећу и друге ознаке, које се односе на карактер пословних промена: „**дугује**“ (скраћено „Д“), или са ознаком „+“, а негативне, односно смањења – са изразом „**потражује**“ (скраћено „П“), или са ознаком „-“
- ❖ Поред наведених ознака, код књиговодствених рачуна се употребљавају још и изрази: - „**пријем**“ и „**издавање**“, који се користе при евиденцији готовине у благајни и – „**улаз**“ и „**излаз**“, који се користе за количинску евиденцију материјала, ситног инвентара, полупроизвода, готових производа и робе.

3. ПРИНЦИПИ КЊИЖЕЊА НА РАЧУНИМА

- ❖ Приликом књижења промене на књиговодственим контима морају се поштовати принципи:
 - хомогености
 - интегралности
 - бруто принцип.
- ❖ Хомогеност и интегралност књиговодственог рачуна се међусобно **допуњују**. Уколико се на једном рачуну прокњиже све промене које се на њега односе он ће бити **интегралан**, али и **хомоген**, јер ће садржати само истоветне промене које по својој економској садржини припадају томе рачуну.
- ❖ **Бруто принцип књижења** састоји се у томе да се пословне промене књиже у непребијеном стању, чиме се, са једне стране, спречава компензирање активе са пасивом и прихода са расходима

Пример: Предузећу „А“ из Београда смо фактурисали продате производе у вредности од 52.000 дин. Истовремено смо од овог предузећа добили фактуру за купљени материјал у износу од 50.000 дин. Прокњижити обе фактуре.

а) Неправилно књижење у пребијеном (нето) стању:

Купци		Остварени приходи	
(1)	2.000	2.000	(1)

б) Правилно књижење у непребијеном (бруто) стању:

Купци		Остварени приходи	
(1)	52.000	52.000	(1)

Материјал		Добављачи	
(2)	50.000	50.000	(2)

4. ОБЛИЦИ РАЧУНА

У погледу спољашње **форме** књиговодствени рачуни могу бити различитог облика. У литератури се најчешће наводе следећи облици ових рачуна:

1. **једнострани** облик рачуна или рачун по пагини,
2. **двострани** облик рачуна или рачун по фолију,
3. **степенаст** облик рачуна,
4. **табеларни** облик рачуна,
5. **комбиновани** облик рачуна и
6. рачун у облику **слова „Г“**

(треба знати набројати и само најосновније ствари)

Једнострани облик рачуна или рачун по пагини. Овај се рачун назива једнострани зато што се води само на једној страни, или другачије – рачун по пагини, по италијанској речи „**pagina**“, која означава **страну**. Код овог облика рачуна су колоне за **редни број, датум и опис заједничке за дуговна и потражна књижења**, док се колоне „дугује“ и „потражује“ налазе једна поред друге.

Добављачи

Ред. број	Датум 2019.	Опис	Износ	
			Дугује	Потражује
1.	1. I	Почетни салдо		100.000
2.	6. II	За набављен материјал		50.000
3.	8. II	За плаћену обавезу	120.000	
4.	17. IV	За набављен материјал		100.000
5.	20. IV	За плаћену обавезу	100.000	
6.	28. XII	За набављен материјал		40.000
7.	31. XII	Салдо за изравнање	70.000	
		=	290.000	290.000

Једнострани облик рачуна омогућује: добру прегледност прокњижених промена, примену копирног начина књижења и уштеде у папиру, које су омогућене због попуњавања сваког реда приликом књижења. Међутим, овај облик рачуна има и одређени **недостатак** који се састоји у могућности погрешног књижења дуговних износа у колону „потражује“ и потражних у колону „дугује“.

Двострани облик рачуна или рачун по фолију. Овај рачун се назива двострани из разлога што има две стране, које се налазе на истом листу, једна према другој, или рачун по фолију према италијанској речи „**foglio**“, која значи **лист**. На левој страни овога листа налазе се колоне за књижење дуговог, а на десној колоне за књижење потражног промета.

Књижења се на бази наших података могу илустровати на следећи начин:

Добављачи**Дугује (Д)****Потражује (П)**

Ред. број	Датум 2019.	Опис	Износ	Ред. број	Датум	Опис	Износ
1.	8. II	За плаћену обавезу	120.000	1.	1. I	За почетни салдо	100.000
2.	20. IV	За плаћену обавезу	100.000	2.	6. II	За набављени материјал	50.000
3.	31. XII	Крајњи салдо	70.000	3.	17. IV	За набављени материјал	100.000
				4.	28. XII	За набављени материјал	40.000
			290.000				290.000

На двостраном облику рачуна, одвајањем дуговне од потражне стране, омогућује се боља прегледност и увид у дуговни и потражни промет (почетно стање плус промене у току године). Такође се на овај начин могућност грешака у погледу књижења неког износа на погрешној страни своди на минимум. Поред наведених предности, и овај облик рачуна има и извесне недостатке, који се углавном огледају у нерационалној потрошњи папира, односно, у непопуњавању неких редова због паралелног књижења на обе стране и у његовој неподесности за додавање колона ради уписивања салда после књижења сваке пословне промене, што је нужно при машинском књижењу.

Степенасти облик рачуна. Овај облик рачуна је карактеристичан по томе што **нема** посебне колоне за књижење дуговог и потражног **промета**, него се сви износи евидентирају у једној колони. У ову колону се уписују и **салда** која се израчунавају после сваке књиговодствене промене. При томе се у посебној колони, која се налази поред колоне за износ, дуговна салда обележавају са знаком „Д“ или сам „+“, а потражна са знаком „П“ или са „-“. Закључивање рачуна се обавља на тај начин што се последњи салдо своди на нулу уписивањем још једног (крајњег) салда са супротним предзнаком.

Добављачи

Ред. број	Датум 2019	Опис	Знак	Износ
1.	1. I	Почетни салдо	П	100.000
2.	6. II	За набављени материјал	П	50.000
		Салдо	П	150.000
3.	7. II	За плаћену обавезу	Д	120.000
		Салдо	П	30.000
4.	17. IV	За набављени материјал	П	100.000
		Салдо	П	130.000
5.	20. IV	За плаћену обавезу	Д	100.000
		Салдо	П	30.000
6.	28. XII	За набављени материјал	П	40.000
		Салдо	П	70.000
7.	31. XII	Крајњи салдо	Д	70.000

Степенасти облик рачуна се највише примењује код улога на штедњу, код којих улагачи желе да после сваке пословне промене имају увид у стање својих улога. Такође, овај облик рачуна, због заузимања малог простора, омогућује уштеде у папиру. Уписивањем свих износа у једној колони се онемогућава увид у промет, а самим тим отежава и анализа и што се због сталних израчунавања и књижења салда, која нису увек потребна, успорава рад и ствара могућност честог прављења грешака.

Табеларни облик рачуна. Овај облик рачуна представља табелу са два дела. У првом делу табеле налазе се заједничке колоне за све прокњижене промене, које се односе на редни број, датум и опис, а у другом делу табеле налазе се колоне за укупни промет (дуговни и потражни) и посебне дуговне и потражне колоне за сваки појединачни рачун на коме се обавља књижење. Због тога на овом облику рачуна може да се обавља **паралелно** књижење на синтетичком (збирном) и на свим аналитичким рачунима који му припадају, чиме се омогућава велика прегледност и контрола правилности, односно усаглашености између обављених књижења на ове две врсте рачуна. Овај облик има и озбиљне недостатке, који се углавном огледају у томе: што се у њему све рубрике не могу испунити у истом облику, па остаје доста неискоришћеног простора, што се приликом књижења и то нарочито при великом броју паралелних колона често износи књиже у погрешан ред или колону и што постоји хоризонтална просторна ограниченост у погледу отварања прихватљивог броја колона.

Добављачи

Ред. број	Датум 2019	Опис	Укупно		Добављач „А“		Добављач „Б“	
			Д	П	Д	П	Д	П
1.	1. I	Почетни салдо		100.000		100.000		
2.	6. II	За набављени материјал		50.000				50.000
3.	7. II	За плаћену обавезу	120.000		70.000		50.000	
4.	17.IV	За набављени материјал		100.000				100.000
5.	20. IV	За плаћену обавезу	100.000				100.000	
6.	28.XII	За набављени материјал		40.000		40.000		
7.	31.XII	Крајњи салдо	70.000		70.000			
			290.000	290.000	140.000	140.000	150.000	150.000

Комбиновани облик рачуна. Комбинује једнострану са степенастим обликом рачуна. За ову комбинацију је потребно да се једностраном облику рачуна додају још две колоне, у којима се после сваке промене израчунава и уписује одговарајући **салдо** (дуговни или потражни).

Добављачи

Ред. број	Датум 2019	Опис	Промет		Салдо	
			Д	П	Д	П
1.	1. I	Почетни салдо		100.000		100.000
2.	6. II	За набављени материјал		50.000		150.000
3.	8. II	За плаћену обавезу	120.000			30.000
4.	17. IV	За набављени материјал		100.000		130.000
5.	20. IV	За плаћену обавезу	100.000			30.000
6.	28. XII	За набављени материјал		40.000		70.000
7.	31. XII	Крајњи салдо	70.000		70.000	
			290.000	290.000	70.000	70.000

Комбиновани облик рачуна је, због могућности уписивања салда поред сваке промене, врло прегледан. Овај облик рачуна се углавном примењује само при машинском књижењу, јер је при ручном књижењу стално израчунавање и уписивање салда подложно грешкама и често изазива непотребне губитке времена.

Рачун у облику слова „Т“. Представља скраћени облик двостраног рачуна који нема колоне за одређивање садржине пословне промене, тј. колоне за редни број, за датум и за опис. Из тих разлога овакав облик рачуна се не употребљава за књижење, него је нашао примене у настави, и у разним књиговодственим публикацијама ради показивања одређених књиговодствених решења на малом простору.

Д		433 Добављачи		П	
8. II	120.000	100.000	1. I		
20. IV	100.000	50.000	6. II		
31. XII	70.000	100.000	17. IV		
		40.000	28. XII		
	290.000	290.000			

5. ВРСТЕ РАЧУНА

Подела рачуна се може извршити :

- а) са гледишта **билансне припадности** и
- б) са гледишта **нивоа сложености**

Подела рачуна са гледишта билансне припадности, може се извршити на:

1. **рачуна биланса стања,**
2. **рачуна биланса успеха,**
3. **мешовите рачуне и**
4. **ванбилансне рачуне.**

Са гледишта нивоа сложености, као посебног критеријума за поделу рачуна, сви претходни рачуни могу бити више или мање сложени, групни или појединачни, односно

- **синтетички и**
- **аналитички.**

РАЧУНИ БИЛАНСА СТАЊА

У рачуне биланса стања спадају рачуни преко којих се исказују **средства и извори** средстава.

Према карактеру салда и према степену самосталности односно интегралности, обухватања података, могу се поделити на:

- а) **активне** рачуне,
- б) **пасивне** рачуне,
- ц) **активно-пасивне** (пасивно-активне) рачуне и
- д) **потпуне и непотпуне** рачуне.

Активни рачуни: Њихов салдо увек мора бити **активан**, или **нула** тј. нема салда. Промет леве стране (или колоне), код оваквих рачуна је већи од промета десне стране (или колоне), уколико постоји салдо или су промети ове две стране (или колоне) једнаки, уколико не постоји салдо. На левој (дуговној) страни (или колони) код ових рачуна се евидентирају почетно стање и сва повећања средстава, а на десној (потражној) сва смањења средстава. На крају године, приликом закључка рачуна, салдо се уписује на десну страну (или колону), ради изравнања промета.

Д	Текући рачун	П
Почетно стање		Смањење
Повећање		Салдо за изравнање

Пасивни рачуни: Код пасивних рачуна салдо мора бити увек **потражни** или **нула** тј. нема салда. То долази отуда што десна страна (или колона) код ових рачуна мора бити већа или једнака са левом; већа је у случају постојања салда, а мања када не постоји салдо. Преко пасивних рачуна се исказују обавезе за средства којима располаже. На десној страни (или колони) код пасивних рачуна се књиже почетно стање и сва повећања обавеза које се исказују на односном рачуну, а на левој страни сва смањења ових обавеза. на крају године се салдо, ради изравнања промета, уписује на леву страну (или колону рачуна).

Д	Добављачи	П
- Смањења		- Почетно стање
- Салдо за изравнање		- Повећање

У пасивне рачуне спадају сви рачуни који се односе на капитал (друштвени, инокосни, деонички, трајни улози и неноминирани капитал) и на дугорочна резервисања.

Активно-пасивни рачуни:

Могу имати **активан или пасиван салдо**. Овакав карактер салда могу имати рачуни преко којих се исказују **имовинско-правни односи**, тј. рачуни **дужника** и **поверилаца**. При томе су рачуни дужника претежно активног карактера и повремено могу имати пасиван салдо, док су, супротно њима, рачуни поверилаца претежно пасивног карактера и повремено могу имати активан салдо. За типичан пример активно-пасивног рачуна може послужити рачун купаца.

Типичан представник пасивно-активних рачуна из групе поверилаца је рачун добављача, који има потражни салдо по основу прокњижених а неисплаћених износа фактура за купљени материјал. Међутим, на рачуну одређеног добављача може се појавити и дуговни салдо уколико му се исплати аванс за материјал који ће касније испоручити и уколико је овај аванс већи од раније неизмирених обавеза или ако ове обавезе нису постојале.

Потпуни и непотпуни рачуни

У целини приказују промет и стање неког средства или извора средстава који се са њиме репрезентује.

Код непотпуних рачуна, стања појединих облика средстава и извора средстава који се са њима репрезентују се могу сагледати из два или више рачуна. При томе се ови рачуни јављају као:

- (1) **основни**
- (2) **корективни**

На основном рачуну се обично евидентира промет (дуговни и потражни) по некој иницијалној вредности (по набавним, по планским ценама и сл.), а на једном или више његових пратећих корективних рачуна се обављају одговарајућа књижења помоћу којих се омогућује свођење прокњиженог промета са основног рачуна на стварно стање. Основни рачун може само у заједници са једним или са више корективних који га прате исказати стварно стање одговарајућег средства или извора средстава на који се односи.

Д	023	Постројења и опрема	П	} Основни konto
1)	1.000.000			
<hr/>				} Корективни konto konto
Д	029	Исправка вредности опреме	П	
			100.000 (2)	
			100.000 (3)	
			100.000 (4)	
			300.000	
<hr/>				
С до	700.000	- Нето (пребијени) салдо		

На пример, вредност опреме као основног средства, добија се када се салдо са рачуна *023-Постројења и опрема* (основни рачун) умањи за салдо са рачуна *029-исправка вредности опреме* (корективни рачун). Код основних средстава се увек појављује овај корективно конто, јер се на њему књижи амотризована вредност (тј. смањење вредности, или исправка вредности) основних средстава. У нашем примеру, прокњижена је амортизација (исправка вредности) опреме за три године, тако да је на крају треће године садашња (тј. реална) вредност опреме 700.00 дин. Сва имовина може имати *Исправку вредности*, односно смањење вредности по неком основу (амортизација, отпис, квар, кало, мањак итд.), с тим да се она код основних средстава обавезно појављује због амортизације.

За разлику од рачуна *Исправке вредности* средстава, који увек има потражни салдо, постоје корективни рачуни активно-пасивног карактера. У овакве рачуне, на пример, спадају рачун *Одступања од планских цена материјала* и рачун *Одступања од планских цена готових производа* и др, о чему ће у наставку бити више речи.

РАЧУНИ БИЛАНСА УСПЕХА

Преко биланса успеха се приказују процењене вредности и композиција средстава и извора средстава на одређени дан. Преко биланса успеха се утврђује пословни резултат за конвенционално одређене временске периоде, који могу бити годишњи, полугодишњи, квартални и сл. При томе, између ова два биланса постоје стални токови, који се огледају у томе што се, из биланса стања одливају средства у биланс успеха као расходи текућег периода и што се у повратном смеру од остварених прихода из биланса успеха врши не само надокнађивање него, по правилу, и увећање овако преузетих средстава.

До овог увећања долази се расподелом позитивних финансијских резултата пословања из биланса успеха у биланс стања. При томе се финансијски резултат пословања у билансу успеха утврђује као разлика између прихода и расхода и исти је позитиван када су приходи већи од расхода и обрнуто негативан (губитак). Ово условљава да се у билансу успеха појављују три врсте рачуна:

- (1) рачуни расхода,
- (2) рачуни прихода и
- (3) рачуни резултата пословања.

МЕШОВИТИ РАЧУНИ

Добили су назив по томе што не садрже ни чисто стање, нити, пак, чисти успех, него и једно и друго. Код нас се не користе.

ВАНБИЛАНСНИ РАЧУНИ

Ванбилансни рачуни се не употребљавају за билансирање, него имају чисто евиденциони карактер. Стања са ванбилансних рачуна се, по потреби, уносе у

образац биланса, али само иза збира активе и пасиве, односно иза закључних билансних линија, чиме се опет не негира њихов ванбилансни карактер.

На ванбилансним рачунима се обављају различите врсте евиденција, које се, на пример, односе на евиденцију: земљишта и опреме који се користи у закупу, различитих хартија од вредности (менице, бонови за исхрану радника, бонови за бензин итд.), примљене робе на чување, примљених депозита, примљених залога и др.

Ванбилансна евиденција се увек обавља преко активних (88) и пасивних рачуна (89) који се воде као парови, тј. један активни и један пасивни за исту врсту пословних промена.

СИНТЕТИЧКИ И АНАЛИТИЧКИ РАЧУНИ:

Синтетички рачуни се сусрећу и под другачијим називима, као што су „збирни рачуни“ и „сложени рачуни“. Синтетички рачуни се, као групни, рашчлањавају на аналитичке, преко којих се води појединачна евиденција. Зато се аналитички рачуни називају још и „изведени рачуни“ или „прости рачуни“, уколико се не могу даље рашчлањавати. Синтетички и аналитички рачуни се воде паралелно.

Књижења на синтетичким рачунима се обављају само по вредности, а на аналитичким, у зависности од врсте рачуна, иста се могу обављати и по количини и по вредности. По количини и по вредности се обављају књижења на аналитичким рачунима средстава у робном облику (материјал, роба, оруђа за рад и сл.), а само по вредности – на аналитичким рачунима новчаних средстава (готовина, купци, менице, чекови и др.), као и на рачунима извора средстава, расхода и прихода.

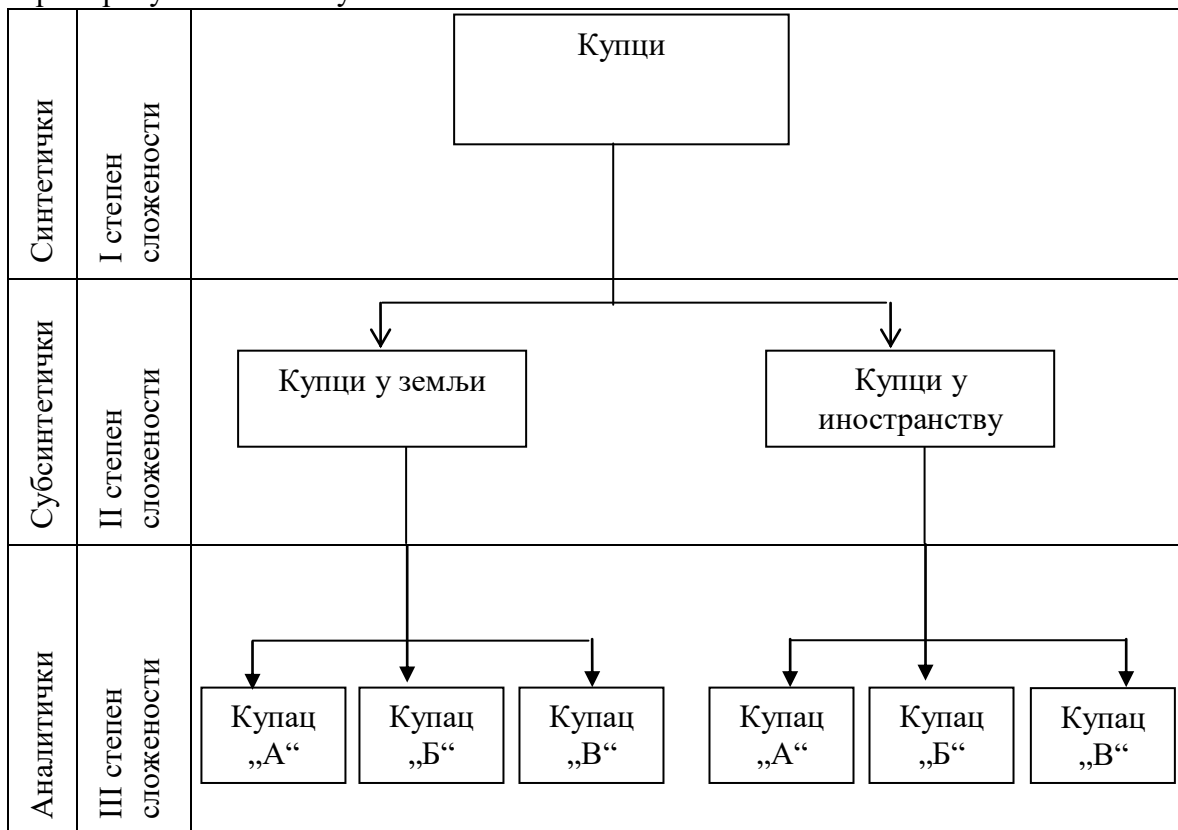
Овако прописане основне рачуне (синтетичке) сваки привредни субјекат може даље рашчлањавати у складу са својим потребама. То рашчлањавање може бити на два нивоа, односно на два степена сложености, или да се обавља на три и више различитих степена сложености. Тако се, нпр, рачун купаца може рашчланити на:

- два степена сложености: један синтетички рачун за све купце (први степен) и посебни аналитички рачуни за сваког појединачног купца (други степен),
- три степена сложености: један синтетички рачун за све купце (први степен), два посебна рачуна за купце у земљи и за купце у иностранству (други степен) и посебни аналитички рачуни за сваког појединачног купца у земљи и у иностранству (трећи степен) и
- четири степена сложености: један синтетички рачун за све купце (први степен), два посебна рачуна за купце у земљи и за купце у иностранству (други степен), шест посебних рачуна купаца за домаће купце по републикама (трећи степен) и посебни аналитички рачуни за сваког појединачног купца у земљи и у иностранству (четврти степен)

Поред основних синтетичких и простих аналитичких, јављају се и међустепени, односно међурачуни. Ови рачуни имају карактер аналитичких у односу на виши степен сложености и синтетичких у односу на нижи степен сложености. Зато се они

називају субсинтетички рачуни. Између аналитичких, субсинтетичких и синтетичких рачуна постоји чврста условљеност.

Врсте рачуна по степену сложености

На синтетичким рачунима се свака пословна промена књижи на два или више рачуна у једнаким дуговним и потражним износима, што није обавезно и за аналитичке рачуне. Из тих разлога се контрола исправности књижења на аналитичким рачунима са гледишта равнотеже укупно прокњижених дуговних и потражних износа обавља на основу усклађивања обављених књижења на овим рачунима са књижењима на њиховим синтетичким представницима.

Ово усклађивање се при копирном начину књижења може обављати:

- (1) помоћу дневника или
- (2) помоћу прометног листа.

Усклађивање између аналитичких и синтетичких рачуна се може обављати месечно или тромесечно, а на крају године обавезно, у оквиру предзакључних књижења.

Ово су методолошки (школски) начини усклађивања аналитичке и синтетичке евиденције, који су углавном важали раније у условима ручног вођења књиговодства. Сада то рачуноводствени софтвери раде много брже и једноставније, увек се за сваки рачун односно више/све рачуна може проверити слагање аналитичке и синтетичке евиденције. У савременим софтверима ту најчешће и није могућа грешка, јер се књижење увек обавља на аналитичким рачунима, а софтвер самостално књижи (сабира) и на одговарајућим (суб)синтетичким рачунима.